



Сухачов О. О.,
доктор юридичних наук,
заслужений юрист України,
заступник начальника Департаменту нагляду
за додержанням законів у кримінальному
провадженні та координації правоохоронної
діяльності Генеральної прокуратури України –
начальник управління нагляду за додержанням
законів СБУ та Державною прикордонною
службою України
ORCID: 0000–0002–8921–2039

УДК 343.14:351.745.7:343.974

ВИКОРИСТАННЯ ТЕРМІНА «КОНСПІРАЦІЯ» У ПРАВОВОМУ РЕГУЛЮВАННІ ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: КОМПАРАТИВНИЙ АНАЛІЗ

Анотація. Від правильного розуміння сутності та точності юридичного визначення термінів, що вживаються у законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах, залежить якість та ефективність правового регулювання суспільних відносин. Неоднозначне тлумачення понять, що використовуються у правових актах, створює умови для порушення прав і свобод людини, поширення корупції, дає змогу безкарно вчиняти шкідливі для держави та окремих громадян діяння, виправдовувати злочинців. Неясність визначення юридичних термінів дезорганізує роботу державних органів, підприємств, установ та організацій та часто сприяє виникненню ситуацій протиставлення законності й доцільності. Сьогодні у праві України широкого вжитку набув термін «конспірація», який не має однозначного юридичного тлумачення та часто вживається у різних значеннях.

Мета статті полягає в тому, аби визначити причини відсутності єдності в розумінні поняття конспірації вітчизняними та зарубіжними правотворцями, показати наслідки таких розбіжностей та сформулювати засади вживання цього терміна у нормативно-правових актах України.

Основні результати дослідження полягають у наступних положеннях:

1. У країнах, населення яких послуговується західноєвропейськими мовами, «конспірація» як термін є відображенням таємної діяльності суто нелегальних та незаконних організацій, які використовують складну систему заходів для забезпечення свого лиходійства. Саме у цьому значенні його використовують у правотворчому процесі.

2. Запозичення цього терміна для позначення принципів, засад, заходів та діяльності оперативних підрозділів правоохоронних органів України та інших країн пострадянського простору є результатом природного процесу історичної трансформації його семантичного значення.

3. Вживання терміна «конспірація» може викликати непорозуміння у міжнародних правових відносинах України та її партнерів. Особливо необхідно звернути увагу на розділи законодавчих актів, де розглядається міжнародне співробітництво.

4. Зазначене вище не є перепорою для застосування цього терміна в нормативно-правових актах (їх частинах), які регулюють суспільні відносини, що мають внутрішньодержавний характер (без участі іноземних суб'єктів міжнародного права).

5. Використання терміна «конспірація» у нормативно-правових актах України має супроводжуватися чіткими, зрозумілими та науково обґрунтованими визначеннями цього та інших пов'язаних з ним понять.

Вживання терміна «конспірація» у вітчизняному праві є доцільним, але воно можливе лише за двох умов. По-перше, його не можна вживати у нормативно-правових актах (або їх частинах), що визначають зміст та регулюють організацію міжнародних домовленостей, співпрацю з правоохоронними органами інших держав. По-друге, зміст цього терміна має бути чітко визначений юридично.

Покладене в основу оперативно-розшукової діяльності правило таємності, прихованості, невідомості нікому (крім власних суб'єктів) відповідає принципу конспіративності. Принцип конспіративності поширюється не лише на ОРД, а на всю діяльність оперативних підрозділів, зараховуючи виконання доручень слідчого, прокурора на проведення негласних слідчих розшукових дій. При цьому, під конспірацією діяльності оперативних підрозділів потрібно розуміти систему заходів, що спрямовані на забезпечення негласності цієї діяльності.

Ключові слова: конспірація, негласність, оперативно-розшукова діяльність, боротьба з організованою злочинністю, негласні слідчі (розшукові) дії.

Постановка проблеми. Від правильного розуміння сутності та точності юридичного визначення термінів, що вживаються у законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах, залежить якість та ефективність правового регулювання суспільних відносин. Неоднозначне тлумачення понять, що використовуються у правових актах, створює умови для порушення прав і свобод людини, поширення корупції, дає змогу безкарно вчиняти шкідливі для держави та окремих громадян діяння, виправдовувати злочинців. Неясність визначення юридичних термінів дезорганізує роботу державних органів, підприємств, установ та організацій та часто сприяє виникненню ситуацій протиставлення законності й доцільності.

Ураховуючи, що угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом передбачає тісну співпрацю у сферах боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів та фінансуванням

тероризму (ст. 20); з незаконним обігом наркотичних засобів, прекурсорів та психотропних речовин (ст. 21); зі злочинністю та корупцією (ст. 22); з тероризмом (ст. 23), а також у галузі правового співробітництва (ст. 24), важливо щоб розуміння термінів, які вживаються у законодавстві держав-учасниць цього договору, було однаковим. Насамперед це стосується правових актів, що регулюють суспільні відносини у сфері боротьби зі злочинністю та забезпечення національної та міжнародної безпеки.

Сьогодні у праві України широкого вжитку набув термін «конспірація», який не має однозначного юридичного тлумачення та часто вживається у різних значеннях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Окремі проблеми юридичної термінології в межах теорії оперативно-розшукової діяльності, криміналістики та кримінального процесу досліджували С.В. Албул¹, М.Л. Грібов², Є.Д. Лук'янчиков³, М.А. Погорецький⁴, Д.Б. Сергєєва⁵, О.С. Старенький⁶,

¹ С Албул, *Основи оперативно-розшукової діяльності: термінологічний словник* (Одеса, Астропринт 2017) 132.

² М Грібов, 'Удосконалення термінологічного апарату глави 21 Кримінального процесуального кодексу України' (2017) 1 *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ* 2017 238–249.

³ Є Лук'янчиков, 'Визначення та система негласних слідчих (розшукових) дій' (2014) 1 *Часопис Національного університету «Острозька академія»* <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1_13> дата звернення 14.01.2019.

⁴ М Погорецький, Д Сергєєва, 'Криміналістична тактика: щодо визначення поняття' (2012) 1(5) *Часопис Національного університету «Острозька академія»* <<http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>> дата звернення 14.01.2019; М Погорецький, 'Поняття, зміст та структура кримінального процесу: проблеми теорії та практики' (2013) *Право України* 42–54.

⁵ Д Сергєєва, М Погорецький, 'Негласні слідчі (розшукові) дії та оперативно-розшукові заходи: поняття, сутність і співвідношення' (2014) 2(33) *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 137–141.

⁶ О Старенький, 'Суб'єкти доказування в кримінальному провадженні: поняття та класифікація' (2014) 12 *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права* 232–236.

В. І. Фаринник¹, А. М. Черняк², Ю. М. Черноус³, В. В. Шендрик⁴ та багато інших науковців.

Проте досі не проведено аналізу змісту, яким наповнюються поняття конспірації вітчизняні та зарубіжні правотворці, не запропоновано науково обґрунтованого підходу до формування засад використання терміна «конспірація» у вітчизняному правотворчому процесі.

Мета статті полягає в тому, аби визначити причини відсутності єдності у розумінні поняття конспірації вітчизняними та зарубіжними правотворцями, показати наслідки таких розбіжностей та сформулювати засади вживання цього терміна у нормативно-правових актах України.

Виклад матеріалу дослідження та його основні результати. Сьогодні українського суспільства перепопнене різноманітними термінами, які увійшли у повсякденний вжиток як серед пересічних громадян, так і представників правоохоронних органів. Поміж багатьох слів досить часто можна почути слова іншомовного походження, сленгові та жаргонові терміни. Нерідко значення термінів можуть повністю або частково втрачати своєрідність свого оригінального змісту, адаптуючись до особливостей цільової сфери термінологічного вжитку. Одним із таких термінів є «конспірація», який за тисячоліття свого існування зазнав трансформацію значення через призму мов, соціально-політичної парадигми та сфери уживання, зберігаючи водночас ядро своєї оригінальної сутності.

Етимологічний аналіз цього терміна дає змогу усвідомити значення та особливий характер «конспірації» як сучасного синоніму таких понять,

як «конфіденційність», «таємність» та «негласність». Суспільно-історичний огляд функціонування терміна «конспірація» дозволяє поглянути на трансформацію цього терміна як на результат суспільно-політичної асиміляції тлумачень понять, які характеризують особливості планування, організації, забезпечення та здійснення правоохоронної, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності спрямованих на захист інтересів суспільства і держави від протиправних посягань.

У професійній діяльності правоохоронних органів термін «конспірація» уживається для позначення втаємничення інформації, яка містить державну таємницю. Етимологія цього терміна ілюструє «конспірацію» як угоду, яка укладається таємно. Слово «конспірація» запозичене з західноєвропейських мов: (німецької – *konspiration*, англійської та французької – *conspiration*), що означає «таємно змовлятися, змова, угода». Похідними словами є: конспіратор (лат. *cōnspirātor* – змовник; той, хто вдається до конспірації), конспіративний (лат. *cōnspirātus* – таємний; пов'язаний з конспірацією, підпільний, наприклад: квартира, організація), конспіраційний (той, що забезпечує таємність) та конспірувати (утаємничувати). В сучасній українській мові семантика слова «конспірація» тлумачиться наступним чином: 1) суворе додержання та збереження таємниці; 2) система й методи, що їх застосовує нелегальна організація для збереження в таємниці своєї діяльності; 3) методи, які застосовуються нелегальною, підпільною організацією для збереження в таємниці її діяльності; 4) збереження в таємниці (перенесене значення);

¹ В Фаринник, 'Поняття та підстави застосування запобіжних заходів, не пов'язаних з тимчасовою ізоляцією особи' (2015) 5 *Бюлетень Міністерства юстиції України* 146–156.

² А Черняк, 'Поняття та класифікація злочинів у сфері міжнародного студентського обміну' (2017) 46(2) *Науковий вісник Ужгородського національного університету* 133–136.

³ Ю Черноус, О Лопата, 'Поняття та завдання судово-експертної діяльності у сучасних реаліях' (2016) 61 *Криміналістика і судова експертиза* 3–12.

⁴ В Шендрик, 'Теоретичний зміст поняття «попередження злочинів працівниками внутрішньої безпеки МВС України»' *Сучасні проблеми правового, економічного та суспільного розвитку держави: міжнар. наук. – практ. конф.* (Харків, ХНУВС 2012) 335–338.

5) заходи, яких уживає нелегальна організація для збереження у таємниці своєї діяльності; 6) таємний намір, змова.

У словниках англійської мови як мови-джерела запозичення слово «conspiration» не вживається, оскільки вважається похідним від слова «conspiracy», що в перекладі на українську мову означає «змова (про вчинення злочину)». Так само в американських підручниках з кримінального права та кримінології слово «conspiracy» тлумачиться як домовленість двох або більше людей про вчинення злочину¹. Водночас слово «conspiracy» набуває значення злочинної діяльності у вигляді планування та вчинення злочину та є об'єктом принципу «Actus Reus», тобто як частина злочину, за вчинення якої передбачено кримінальне покарання. Так, якщо змова не була реалізована, вона розцінюється як спроба вчинення злочину як винятково навмисна або недбала (необачна) дія або бездіяльність, що призвела до нанесення шкоди, та яка підлягає кримінальній відповідальності². Аналогічно, в українському законодавстві «змова» набуває сутності правової категорії, яка має характер кримінальності. Наприклад, у ст. 14 Кримінального кодексу України вказується наступне: «Готуванням до злочину є підшукування або пристосування засобів чи знарядь, підшукування співучасників або **змова** на вчинення злочину, усунення перешкод, а також інше умисне створення умов для вчинення злочину». Також у ст. 109 Кримінального кодексу України зазначається: «Дії, вчинені з метою насильницької зміни чи повалення конституційного ладу або захоплення державної влади, а також **змова** про вчинення таких дій караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років». Змова як явище негативне та спрямоване на заподіяння шкоди в той чи інший спо-

сіб обумовлює незаконний характер тієї соціальної групи, яка є її суб'єктом. Для створення умов реалізації змови і потрібна конспірація, що полягає у вжитті заходів, які б забезпечили таємність намірів, цілі або об'єкта змови, методів реалізації та учасників.

Досить влучним є висновок про те, що поняття «конспірація» ототожнюється з поняттям «змова» як оригінальність перекладу з латинської мови, оскільки у злочинному форматі особи об'єднуються (змовляються) для вчинення чогось лихого. Таким чином «конспірація» у мовознавчому аспекті вважається варваризмом, який широко уживається в іншій мові (англійській) та замінює певне поняття цільової мови (української). Тому часто «conspiracy» відображає змову як злочинну, так і політичну. Досить вдалим є також зауваження про те, що кінцевою метою змови є отримання результату, який спрямований проти осіб, від яких приховується факт спільної діяльності³. Значення змови в такому випадку несе в собі елементи, які потребують втаємничення, а саме: приховати намір про вчинення певних дій, які спрямовані проти існуючих суспільних, майнових, економічних, соціальних, міжособних та інших обставин з метою досягнення предмета змови.

Конспірація, як і сама змова, потребує створення складної системи не тільки методів роботи, але й системи взаємовідносин між їх учасниками. Учасники змови можуть мати ієрархічну обізнаність як про деталі злочинної діяльності, так і про інших членів нелегальної організації. В злочинному світі конспірація також передбачає фізичну ліквідацію деяких учасників змови, якщо на те є необхідність⁴.

Отже, в оригінальному своєму значенні слово «конспірація» є ознакою

¹ S Reid, *Crime and Criminology*: 9-th ed (Boston: McGraw-Hill 2000) 257.

² LVoight, [та ін.], *Criminology and Justice* (New York, McGraw-Hill 1994) 27.

³ М Грібов, А Венедіктов, 'Конспірація злочинної діяльності' (2010) 22 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 24.

⁴ М Палькін, 'Принципи діяльності кримінальної міліції' (2012) 1 *Право і Безпека* 234.

кримінального правопорушення та використовується як термін для позначення діяльності підпільними та нелегальними організаціями. Його вживають для позначення таємної діяльності, системи, заходів, методів та характеру саме кримінальних, нелегальних та підпільних елементів. Інакше кажучи, суб'єктів протиправної та незаконної діяльності, що має таємний характер.

Така позиція наголошується в деяких закордонних наукових джерелах, де вказується, що велику увагу варто приділяти не злочину як такому, а природі його організації та характеру злочинного угруповання, що його вчинила або планує. Так, для тлумачення явища організованої злочинності слово «conspiracy» уживається для відображення таємної нелегальної діяльності організованих злочинних груп у штатах Міссісіпі та Міссурі Сполучених Штатів Америки (США), тоді як в інших штатах, а саме Каліфорнія, Делавер, Нью Мексико, Огайо та Тенісі США, слово «conspiracy» не уживається та вказується лише те, що діяльність певних угруповань є поза законом та злочинною¹. Незначна різниця у підході до характеристики та тлумачення такого явища, як організована злочинність, може бути пов'язана з смисловим навантаженням природи та діяльності організованої злочинності у конкретних штатах, або ж робиться наголос на присутність саме таємної злочинної діяльності.

Незважаючи на сутність оригінального значення слова «конспірація», воно часто вживається в теорії оперативно-розшукової діяльності та кримінального процесу як синонім з такими поняттями, як «таємність», «режим таємності», «конфіденційність», «таєм-

ниця слідства» та «негласність»². Так, у рамках оперативно-розшукової діяльності поняття «конспірація» тлумачиться як «один із спеціальних принципів, який передбачає збереження у таємниці негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, використання оперативних та оперативно-технічних засобів отримання інформації»³. Таке визначення значною мірою відображає законодавчо визначене поняття оперативно-розшукової діяльності. Однак у самому визначенні оперативно-розшукової діяльності та в Законі України «Про оперативно-розшукову діяльність» у цілому поняття конспірації чи похідні від нього слів не використовуються: «Оперативно-розшукова діяльність – це система гласних і негласних пошукових, розвідувальних та контррозвідувальних заходів, що здійснюються із використанням оперативних та оперативно-технічних засобів»⁴. Тут таємність та прихованість визначається поняттям «негласний», а саме як недоступний для загального ознайомлення та обговорення⁵. Взагалі, поняття негласності можна визначити як дію чи заходи, що проводяться без оголошення про їх проведення чи надання доступу широкого загалу до інформації про результати їх проведення. Тобто, інформація про факт та принципи проведення негласної діяльності не розголошуються і є таємними.

Так, у Кримінальному процесуальному кодексі України негласні слідчі (розшукові) дії визначаються як «різновид слідчих (розшукових) дій, відомості про факт та методи проведення яких не підлягають розголошенню, за винятком випадків, передбачених цим Кодексом». Отже, в рамках легальності принцип таємної діяльності компетентних зако-

¹ LVoight, [та ін.], *Criminology and Justice* (New York, McGraw-Hill 1994) 434.

² И Зубач, 'Негласность как правовой феномен в уголовном процессе Украины' (2014) 7(8) *Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд»* 79.

³ Ю Шемшученко (ред), *Юридична енциклопедія* («Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана 2001) 269.

⁴ В Мацюк, С Панасюк, В Ніколайчук, Б Стрілець, та інші, *Науково-практичний коментар Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність»*, станом на 01.05.2011 (Видавничий дім «Професіонал» 2011) 11.

⁵ И Зубач, 'Негласность как правовой феномен в уголовном процессе Украины' (2014) 7(8) *Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд»* 80.

нодавчо визначених органів кристалізується саме в понятті «негласний». Водночас, застосування поняття «конспірація» юристами західноєвропейських країн буде сприйматися як ознака нелегальності, підпільності.

Досить звичним стало те, що науковці розглядають конспірацію як один із принципів оперативно-розшукової діяльності правоохоронних органів. І. Н. Зубач пропонує розуміти конспірацію як активну діяльність суб'єктів, які здійснюють оперативні функції із збереження в таємниці відомостей обмеженого розповсюдження. Також конспірація розглядається як діяльність, що має винятково організаційно-тактичний характер і як діяльнісний аспект режиму збереження таємниці, що і є частиною негласності¹.

В оперативно-розшуковій діяльності негласні заходи є засобами боротьби з злочинністю, які потребують певних умов та підстав для їх проведення. Більше того, в кримінальному судочинстві негласні дії чи заходи, а саме негласні слідчі (розшукові) дії, проводяться в особливих випадках і винятково у кримінальних провадженнях щодо тяжких або особливо тяжких злочинів.

Таким чином, вітчизняним правотворцям потрібно враховувати, що в площині міжнародного права полярність понять «конспірація» та «негласність» досить очевидна. Якщо «конспірація» є системою заходів, яка спрямована на підтримання таємниці про діяльність суб'єктів, яка не має правового підґрунтя для її здійснення або на отримання вигоди чи завдання шкоди, то «негласність» є системою заходів, методи та факт проведення яких не розголошується і спрямовані на боротьбу з нелегальною та злочинною діяльністю. Наприклад, негласні слідчі (розшукові) дії обмежують конституційні права громадян, але підстави

та умови проведення цих дій визначені законом.

Конспірація, в свою чергу, несе ознаки незаконності діяльності, факти та методи здійснення якої зберігаються у таємниці від широкого загалу і здійснюються незаконно. Тому в межах міжнародного співробітництва у боротьбі зі злочинністю, складанні офіційної документації, розробці нормативних актів варто розмежовувати зміст понять «конспірація» та «негласність», оскільки вони несуть різні смислові за своєю природою навантаження. «Негласність» застосовується для викриття істини та подолання «конспірації».

Варто зазначити, що у закордонних та вітчизняних джерелах конспірація розглядається як шлях уникнути покарання шляхом систематичного та чіткого виконання умов, за яких інформація про факт та учасників планування або вчинення злочину залишатиметься прихованою від сторонніх осіб, які не входять у склад змовників. Модель організації злочинних угруповань будується за принципом органів розвідки як певної системи, що складається з різних окремих елементів. У випадку розкриття чи знищення одного з її елементів (злочинного осередку, особи) або невдачі система повинна мати змогу швидко та безболісно відновитися². З цією метою кожен із членів незаконного угруповання повинен дотримуватися відповідних неписаних правил дотримання таємниці своєї діяльності, намірів та наявної інформації, яка може мати оперативний інтерес для відповідних державних органів. Так, в оперативно-розшуковій діяльності інформація фіксується у відповідних документах, з відповідним порядком оформлення, зберігання та знищення. Особливості злочинної діяльності не допускають збереження фізичних носіїв інфор-

¹ І Зубач, 'Негласность как правовой феномен в уголовном процессе Украины' (2014) 7(8) *Міжнародний науковий журнал «Науковий огляд»* 82.

² В Бахін, Н. Карпов, 'Сучасна злочинність і удосконалення засобів боротьби з нею' (2002) 5 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 123.

ції про готування чи вчинення злочину. Тому будь-яка інформація, яка потребує таємного розповсюдження, вимагає від її носіїв дотримуватись умов «таємної змови» або мовою оригіналу – «конспірації». Варто також відмітити, що таємна координація дій між елементами злочинного співтовариства відбувається шляхом прямого або опосередкованого спілкування в буквальному чи зашифрованому вигляді, тобто змовляння. В свою чергу, в оперативно-розшуковій діяльності таємний обмін відомостями, які не підлягають розголошенню, регламентується та інформація розповсюджується у встановленому порядку.

Аналіз науково-публіцистичних джерел дає змогу розглядати феномен поняття «конспірація» не тільки з позиції її буквального значення і пропонує певну полісемію поняття. Якщо детально розглядали конспірацію з позиції поняття та явища, слушно буде уважніше поглянути на неї як на складну систему заходів та способів, що забезпечують діяльність злочинних угруповань.

Стрімкий розвиток інформаційних технологій, наростаючий професіоналізм злочинців, складність змовницької структури злочинних угруповань, стійкість зв'язків між їх членами дають можливість конспірації як системі утаємничення та прихованості злочинної діяльності міцніти та розвиватися не тільки кількісно, а ще й якісно. Конспірація в злочинному світі передбачає створення добре розроблених легенд, постійною зміною конспіративних квартир, виготовлення документів прикриття, використання новітніх технічних засобів зв'язку¹, використання інформаційних технологій зберігання та зашифровки інформації, створення фіктивних юридичних осіб, викрадення та використання персональних даних інших осіб тощо. До вже зазначених методів роботи доцільно додати ще дезінформування²,

імітацію, зміну зовнішності та проникнення під прикриттям.

Досить очевидним є те, що методи втаємничення діяльності нелегальних організацій та правоохоронних органів можуть бути аналогічними. Водночас вони спрямовані один проти одного. Головним тут виступає природа діяльності, а саме: нелегальні соціальні групи, які здійснюють свою діяльність приховано (конспіративно) та незаконно, а підрозділи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність – негласно (таємно), на підставі законодавчих та нормативних документів. Усвідомлюючи те, що в оригіналі конспірація є таємною змовою, спрямованою на створення негативних наслідків проти об'єкта змови та сприяння реалізації зловмисного задуму, її не варто плутати з такими синонімами, як конфіденційність, негласність та таємність. Хоча конспірація включає в себе зміст зазначених понять-синонімів, вона несе ознаку нелегальної діяльності, спрямованої на заподіяння шкоди, тоді як негласність, конфіденційність та таємність несуть у собі зміст приховування в інтересах суспільства і держави.

Дослідники генезису конспірації в історії людства зауважують, що у двадцятому столітті слово «конспірація» як загальний термін зазнав суттєвої трансформації. В результаті семантичного та семіотичного перетворення значення та символізм цього терміна перестали бути атрибутами суто нелегальних організацій. Так, за часів існування СРСР «конспірація» як одна з засад діяльності оперативних підрозділів міліції та контррозвідки була закріплена на законодавчому рівні як елемент роботи державних (цілком легальних) органів. Більше того, в сучасному українському законодавстві та підзаконних нормативно-правових актах термін «конспірація» також вживається як елемент діяльності державних підрозділів, уповноважених

¹ М Палькін, 'Принципи діяльності кримінальної міліції' (2012) 1 *Право і Безпека* 234.

² М Грібов, А Венедіктов, 'Конспірація злочинної діяльності' (2010) 22 *Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика)* 23–33.

на здійснення оперативно-розшукової та контррозвідувальної діяльності. Наприклад, у ст. 4 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» та ст. 3 Закону України «Про державну прикордонну службу України» конспірація закріплена як один з принципів (поєднання гласних і негласних форм і методів діяльності); в п. 4 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» – як одна з функцій контррозвідувальної діяльності; в ст. 3 Закону України «Про Службу безпеки України» – як одна з засад діяльності Служби безпеки України; у п. 48 Наказу Служби безпеки України № 302 від 29.05.2004 «Про внесення змін до Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» – як характеристика документів, що містять відомості, які не підлягають розголошенню, або створенні з метою утаємничення; в абз. 9 ст. 9 Закону України «Про розвідувальні органи України» – як елемент діяльності розвідувальних органів; в абз. 4 п. 4 Указу Президента України «Про Службу зовнішньої розвідки України» від 14.10.2004 – як характеристика призначення створених підприємств і організацій та у п. 15 Постанови Кабінету Міністрів України № 1169 від 26.09.2007 «Про затвердження Порядку отримання дозволу суду на здійснення заходів, які тимчасово обмежують права людини, та використання побутової інформації» – як одна з вимог до характеру діяльності та обміну інформації.

Розробники підзаконних нормативно-правових актів правоохоронних органів України (особливо закритих) за усталеною традицією активно послуговуються терміном «конспірація», застосовуючи його для характеристики негласної діяльності оперативних підрозділів.

Таким чином, термін «конспірація» адаптувався до використання серед синонімів з подібним значенням, асимілюючись з їх змістом у різній смисловій парадигмі та міцно увійшов у повсякденний ужиток професійного спілкування в рамках регламентації, забезпечення

та здійснення оперативно-розшукової, розвідувальної та контррозвідувальної діяльності та став традиційним для національного нормотворення. В цілому такі трансформації є звичайним лінгвістичним процесом.

Незважаючи на історичний генезис поняття конспірації в українській мові та його розуміння у мовах західноєвропейських, уважаємо недоцільним змінювати усталені традиції вітчизняного нормотворення. Адже, як свідчить практика, радикальні зміни термінології у сфері забезпечення негласності відповідного сегменту діяльності правоохоронних органів негативно впливають на їх результати роботи. Так, застосування правотворцями у чинному КПК України не традиційного для вітчизняної юриспруденції терміна «несправжні (імітаційні) засоби» спричинило низку проблем у роботі оперативних підрозділів та органів досудового розслідування.

Висновки. Вживання терміна «конспірація» у вітчизняному праві є доцільним, але воно можливе лише за двох умов. По-перше, його не можна вживати у нормативно-правових актах (або їх частинах), що визначають зміст та регулюють організацію міжнародних домовленостей, співпрацю з правоохоронними органами інших держав. По-друге, зміст цього терміна має бути чітко визначений юридично. Проведені нами дослідження засвідчують, що унормуванню, зокрема, підлягають такі основні положення:

Покладене в основу оперативно-розшукової діяльності правило таємності, прихованості, невідомості нікому (крім власних суб'єктів) відповідає принципу конспіративності. Принцип конспіративності поширюється не лише на ОРД, а на всю діяльність оперативних підрозділів, зараховуючи виконання доручень слідчого, прокурора на проведення негласних слідчих розшукових дій. При цьому під конспірацією діяльності оперативних підрозділів потрібно розуміти систему заходів, що спрямовані на забезпечення негласності цієї діяльності.

Мета конспірації діяльності оперативних підрозділів – збереження у таємниці відомостей про факти, час, місця, об'єкти, методи та засоби проведення оперативно-розшукових заходів та негласних слідчих (розшукових) дій, належність їх суб'єктів та використовуваних ними засобів (приміщень, транспорту, обладнання тощо) до правоохоронних органів.

Завдання конспірації діяльності оперативних підрозділів – створення в об'єктів ОРЗ та НСРД, їх зв'язків та інших осіб хибних переконань про відсутність задуму та будь-яких дій з пошуку та фіксації фактичних даних, протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, розвідувально-під-

ривну діяльність спеціальних служб іноземних держав та організацій з метою припинення правопорушень та в інтересах кримінального судочинства.

Зміст конспірації діяльності оперативних підрозділів становлять охорона таємниці, дезінформування супротивника (об'єктів ОРЗ та НСРД), їх зв'язків та інших осіб.

Суб'єктами конспірації є слідчі та уповноважені оперативні підрозділи органів внутрішніх справ, органів безпеки, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань, органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового і митного законодавства, органів Державної пенітенціарної служби України, органів Державної прикордонної служби України.

REFERENCES

LIST OF LEGAL DOCUMENTS

LEGISLATION

1. Pro operatyvno-rozshukovu diialnist: Zakon Ukrainy [On operational-search activity: Law of Ukraine] vid 18.02.1992 № 2135-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
2. Pro kontrozvidovalnu diialnist: Zakon Ukrainy [On counterintelligence activities: Law of Ukraine] vid 26.12.2002 № 374-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
3. Pro derzhavnu prykordonnu sluzhbu Ukrainy: Zakon Ukrainy [About the State Border Guard Service of Ukraine: Law of Ukraine] vid 03.04.2003 roku №661-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/661-15>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
4. Pro Sluzhbu bezpeky Ukrainy: Zakon Ukrainy [About the Security Service of Ukraine: Law of Ukraine] vid 25.03.1992 N2229-XII <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
5. Pro rozvidualni orhany Ukrainy: Zakon Ukrainy [About Intelligence Institutions in Ukraine: The Law of Ukraine] vid 22.03.2001 № 2331-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
6. Pro Sluzhbu zovnishnoi rozvidky Ukrainy: Zakon Ukrainy [About the Foreign Intelligence Service of Ukraine: Law of Ukraine] vid 01.12.2005 N3160-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
7. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odniiei storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand: ratified by the Verkhovna Rada of Ukraine and the European Parliament]: ratyfikovana 16 veresnia 2014 r. Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy ta Yevropeiskym Parlamentom // Uriadovyi portal. <http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
8. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine] № 1169 vid 26.09.2007 roku «pro zatverdzhennia Poriadku otrymannia dozvolu sudu na zdiisnennia zakhodiv, yaki tymchasovo обмеzhuut prava liudyny, ta vykorystannia pobutovoї informatsii» <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1169-2007-%D0%BF/stru>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
9. Nakaz Sluzhby bezpeky Ukrainy № 302 vid 29.05.2004 roku «Pro vnesennia zmin do Zvodu vidomosteї, shcho stanovliat derzhavnu taємnytsiu» [On Amendments to the Statement of Information of State Secrets] data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].

10. Pro rozviduvalni orhany Ukrainy: Zakon Ukrainy [On Intelligence Institutions of Ukraine: Law of Ukraine] vid 22.03.2001 № 2331-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
11. Pro Sluzhbu zovnishnoi rozvidky Ukrainy: Zakon Ukrainy [About the Foreign Intelligence Service of Ukraine: Law of Ukraine] vid 01.12.2005 N3160-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
12. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]: ratyfikovana 16 veresnia 2014 r. Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy ta Yevropeiskym Parlamentom // Uriadovi portal. <http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
13. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1169 vid 26.09.2007 roku «pro zatverdzhennia Poriadku otrymannia dozvolu sudu na zdiisnennia zakhodiv, yaki tymchasovo obmezhuuiat prava liudyny, ta vykorystannia pobutovoi informatsii» [On Approval of the Procedure for Receiving the Permit of the Court to Implement Measures That Temporarily Restrict Human Rights and the Use of Household Information] <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1169-2007-%D0%BF/stru>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
14. Nakaz Sluzhby bezpeky Ukrainy № 302 vid 29.05.2004 roku «Pro vnesennia zmin do Zvodu vidomostei, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu» [On Amendments to the Statement of Information Constituting State Secret] data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
15. Pro rozviduvalni orhany Ukrainy: Zakon Ukrainy [About Intelligence Institutions of Ukraine: Law of Ukraine] vid 22.03.2001 № 2331-III <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2331-14>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
16. Pro Sluzhbu zovnishnoi rozvidky Ukrainy: Zakon Ukrainy [About the Foreign Intelligence Service of Ukraine: Law of Ukraine] vid 01.12.2005 N3160-IV <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3160-15>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
17. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony [Association Agreement between Ukraine, on the one hand, and the European Union, the European Atomic Energy Community and their Member States, on the other hand]: ratyfikovana 16 veresnia 2014 r. Verkhovnoiu Radoiu Ukrainy ta Yevropeiskym Parlamentom // Uriadovi portal. <http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
18. Pro zatverdzhennia Poriadku otrymannia dozvolu sudu na zdiisnennia zakhodiv, yaki tymchasovo obmezhuuiat prava liudyny, ta vykorystannia pobutovoi informatsii [On Approval of the Procedure for Receiving the Permit of the Court to Implement Measures That Temporarily Restrict Human Rights and the Use of Consumer Information]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 1169 vid 26.09.2007 roku <<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1169-2007-%D0%BF/stru>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
19. Pro vnesennia zmin do Zvodu vidomostei, shcho stanovliat derzhavnu taiemnytsiu [On Amendments to the Statement of Information Constituting State Secret]: Nakaz Sluzhby bezpeky Ukrainy № 302 vid 29.05.2004 roku data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].

BIBLIOGRAPHY

AUTHORED BOOKS

20. Albul S, *Osnovy operatyvno-rozshukovoi diialnosti: terminolohichni slovnyk* [Fundamentals of Operative-Investigative Activity: Terminology Dictionary] (Odesa, Astroprint 2017) 132 [in Russian].
21. Reid S, *Crime and Criminology* (Boston, McGraw-Hill 2000) 491 [in English].
22. Voight L ta in., *Criminology and Justice* [Knyha] (New York, McGraw-Hill 1994) 692 [in English].
23. Masiuk V, Panasiuk S, Nikolaichuk V, Strilets B, ta inshi, *Naukovo-praktychnyi komentar Zakonu Ukrainy «Pro operatyvno-rozshukovu diialnist»* [On Operational Investigative Activity] stanom na 01.05.2011 r. (Kyiv, «Vydavnychiy dim «Profesional» 2011) 304 [in Ukrainian].
24. Shemshuchenko Yu (holova redkol), *Yurydychna entsyklopediia* [Legal Encyclopedia] (Kyiv, «Ukrainska entsyklopediia» im. M. P. Bazhana 2001) 780 [in Ukrainian].

JOURNAL ARTICLES

25. Bakhin V, 'Suchasna zlochynnist i udoskonalennia zasobiv borotby z neiu' [Modern Crime and Improvement of the Means to Combat It] (2002) 5 Borotba z orh. zlochynnistiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka) 119–127 [in Ukrainian].

26. Hribov M, 'Udoskonalennia terminolohichnoho aparatu hlavy 21 Kryminalnoho protsesualnoho kodeksu Ukrainy' [Improvement of the terminological apparatus of Chapter 21 of the Criminal Procedural Code of Ukraine] (2017) 1 Yurydychnyi chasopys Natsionalnoi akademii vnutrishnikh sprav 238–249 [in Ukrainian].
27. Hribov M, 'Konspiratsiia zlochnynnoi diialnosti' [Conspiracy of Criminal Activity] (2010) 22 Borotba z orhanizovanoiu zlochnynnstiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka) 23–33 [in Ukrainian].
28. Zubach Y, 'Nehlasnost kak pravovoi fenomen v uholovnom protsesie Ukrainy' [Negligence as a Legal Phenomenon in the Criminal Process of Ukraine] (2014) 7(8) Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal «Naukovyi ohliad» 77 [in Russian].
29. Lukianchykov Ye, 'Vyznachennia ta systema nehlasnykh slidchykh (rozshukovykh) dii' [Definition and System of Involuntary Investigative (Investigatory) Actions] (2014) 1 Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii» http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1_13 data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
30. Pohoretskyi M, Serhieieva D, 'Kryminalistychna taktyka: shchodo vyznachennia poniattia' [Forensic tactics: on definitions] (2012) 1(5) Chasopys Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii» <<http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>> data zvernennia 18.01.2019 [in Ukrainian].
31. Palkin M, 'Pryntsypy diialnosti kryminalnoi militsii' [Principles of Criminal Police] (2012) 1 Pravo i Bezpeka 164–168 [in Ukrainian].
32. Pohoretskyi M, 'Poniattia, zmist ta struktura kryminalnoho protsesu: problemy teorii ta praktyky' [The Notion, Content and Structure of the Criminal Process: Problems of Theory and Practice] (2013) Pravo Ukrainy 42–54 [in Ukrainian].
33. Serhieieva D, 'Nehlasni slidchi (rozshukovi) dii ta operatyvno-rozshukovi zakhody: poniattia, sutnist i spivvidnoshennia' [Involuntary Investigative and Investigative Measures: Concept, Essence and Relationship] (2014) № 2(33) Borotba z orhanizovanoiu zlochnynnstiu i koruptsiieiu (teoriia i praktyka) 137–141 [in Ukrainian].
34. Starenkyi O, 'Subiekty dokazuvannia v kryminalnomu provadzheni: poniattia ta klasyfikatsiia' [Subjects of Evidence in Criminal Proceedings: Concept and Classification] (2014) 12 Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava: zb. nauk. pr. 232–236 [in Ukrainian].
35. Farynnyk V, 'Poniattia ta pidstavy zastosuvannia zapobizhnykh zakhodiv, ne poviazanykh z tymchasovoiu izoliatsiieiu osoby' [The notion and grounds for the application of precautionary measures not related to the temporary isolation of a person] (2015) 5 Biuletyn Ministerstva yustytysii Ukrainy 146–156 [in Ukrainian].
36. Cherniak A, 'Poniattia ta klasyfikatsiia zlochnyv u sferi mizhnarodnoho studentskoho obminu' [The concept and classification of crimes in the sphere of international student exchange] (2017) 46(2) Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu 133–136 [in Ukrainian].
37. Chornous Yu, Lopata O, 'Poniattia ta zavdannia sudovo-ekspertnoi diialnosti u suchasnykh realiiakh' [The notion and tasks of forensic expert activity in modern realities] (2016) 61 Kryminalistyka i sudova ekspertyza 3–12 [in Ukrainian].

CONFERENCE PAPERS

38. Shendryk V, 'Teoretychnyi zmist poniattia «poperedzhennia zlochnyv pratsivnykamy vnutrishnoi bezpeky MVS Ukrainy»' [The theoretical content of the concept of «prevention of crimes by internal security officers of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine»] Suchasni problemy pravovoho, ekonomichnoho ta suspilnoho rozvytku derzhavy: mizhnar. nauk. – prakt. konf. (Kharkiv, KhNUVS2012) 335–338 [in Ukrainian].

Sukhachov O.,

Doctor of Laws,

Honored Lawyer of Ukraine,

Deputy Chief of the Law Enforcement

Supervision Department in the Criminal

Proceedings and Coordination of Law

Enforcement of the Prosecutor General's

Office of Ukraine – Head of the Law

Enforcement Supervision Department of

the Security Service of Ukraine and the State Border Guard Service of Ukraine

Using the term «conspiracy» in the legal regulation of law enforcement practice: comparative analysis.

Quality and efficiency of the legal regulation of social relations depends on the proper understanding of the essence and preciseness of the legal definition of expressions used in the legislation

and the subordinate legal acts. Various interpretation of terms used in legal acts establishes conditions for violating human rights and freedoms, spreading corruption, allowing to commit acts harmful for the state and separate citizens with impunity, for justifying criminals. Unclear definition of legal terms disorganizes the work of public authorities, companies, institutions and organizations and often contributes to the emergence of situations when legitimacy is opposed to the expediency. These days, the term «conspiracy» («secrecy») is widely used in the Ukrainian law; this term does not have an unambiguous legal interpretation and is often used in different meanings.

Purpose of the article is to identify the causes of the disunity in understanding the term of the conspiracy between the domestic and foreign law-makers, to exhibit consequences of such disunity and to set forth principles of using this term in the Ukrainian regulatory and legal acts.

Major results of the study involve the following statements:

1. Countries where population speaks west European languages, «conspiracy» as a definition reflecting secret activities of clearly illegal and illicit organizations, which employ a sophisticated system of measures to provide for their misdeeds. In the law-making process, the term is used exactly in this meaning.

2. The natural process of historical transformation of its semantic meaning resulted in borrowing (adoption) of this term with the purpose of determining principles, fundamentals, measures and activities of operational units of law-enforcement agencies in Ukraine and in other post-soviet countries.

3. Use of the term «conspiracy» can result in misunderstanding in the field of international legal relations between Ukraine and its partners. Special attention should be paid to those sections of legal acts, which are dealing with international cooperation issues.

4. The above facts do not represent an obstacle for using this term in the laws and regulations (and their sections), which govern the intra-state public relations (not involving foreign subjects of international law).

5. Use of the term «conspiracy» in the Ukrainian regulatory and legal acts has to be accompanied by the clear, understandable and scientifically based definitions of this and related definitions.

Using the term «conspiracy» in the national law is expedient, however it is only possible provided two conditions. Firstly, the term can not be used in the regulatory and legal acts (or their parts), which outline the content and govern organization of international agreements, collaboration with law-enforcement authorities of other countries. Secondly, the content of this term has to be clearly identified from the judicial viewpoint.

The rule of secrecy, concealment, non-public nature to anyone (except for own right-holders) being the basis of the criminal intelligence and surveillance operations corresponds to the conspiracy approach. The conspiracy approach is covering not only the intelligence and surveillance operations, but also all activities of criminal intelligence units, including execution of investigator's, prosecutor's instructions for conducting covert investigative activities. At that, the conspiracy of criminal intelligence units is to be understood as a system of measures aimed at providing for the covertness of these activities.

Key words: conspiracy, secrecy, investigative activities, fight against organized crime, covert investigative (inquiry) activities.

Стаття надійшла до редакції журналу 26.01.2019